

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Posudek disertační práce

Autor: Mgr. **Michal Čuřín**

Název práce: **Česká homosexuální próza po r. 1989**

Studijní obor: Teorie a dějiny české literatury

Vedoucí práce: M.A. Roar Lishaugen, Ph.D. (Univerzita Oslo)

Oponenti: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc. (Univerzita Hradec Králové), Dr. Phil. Franz Schindler (Universita Giessen)

Třicet let po listopadových událostech, které znamenaly převrat komunistického režimu, získání větších svobod pro všechny dříve marginalizované společenské skupiny a zánik cenzurních praktik, předloží Michal Čuřín první historický přehled, jak se za noých podmínek rozvíjela literatura, která se věnuje homosexuálním postavám. Zmapuje tak období dvou generací, starší, která je ještě silně poznamenána tabuizací homosexuality a ustiskováním sexuální menšiny za socialismu, a mladší, která už převážně zažila uvolněné zacházení české společnosti s homosexuálními občany.

Čuřínova práce je pozoruhodná tím, že se zaprvé věnuje výlučně nejnovějšímu období, že zadruhé podává úplný obraz uvěřených textů nezávisle na tom, jestli vyšly knižně nebo časopisecky, a že se zatřetí neomezuje na texty, které aspirují k vysoké literatuře, nýbrž se nevyhýbá ani méně zdařeným literárním pokusům, kterými se zatím nikdo nezaobíral. Navíc se Čuřín zaslouží o první přehled, který posuzuje texty s homosexuálními postavami obou pohlaví. Ve všech uvedených bodech přinese Čuřínova práce nové a vzácné poznatky.

V terminologické kapitole se Čuřín vyrovnává s dneska existujícími českými pojmenováními pro osoby, které mají sex s osobami stejného pohlaví: homosexuál, gay, queer, lesba, lesbička. Informovaně vyjasňuje jejich sémantické rozdíly a nakonec přesvědčivě odůvodňuje, proč se rozhoduje pro použití slov "lesba" a "homosexuál". Volba termínu "homosexuál" je přitom přece jen odvážná a svědčí o Čuřínově nedotknutelnosti, neboť studie z oblasti "gay a queer studies" ho obvykle pro jeho medicínský a patologizující původ odmítají.

V metodologické kapitole Čuřín představuje na základě zahraničních a českých odborných textech pozitiva a negativa různých přístupů k souvztažnosti homosexuality s literaturou a zachází přitom suverénně s jejich pojmoslovím. Poněvadž se korelace homosexuality a literatury může vztahovat jak na autora/autorku textu, tak na text sám nebo na vykládače textu, musí Čuřín definovat, co vlastně rozumí pod jím použitým spojením "homosexuální literatura". Vylučuje jak sexuální orientaci autora/autorky, tak "homosexuální" čtení textu vykládačem jako východisko pro svou studii. Determinantem výběrů textů do studie se tak stává tematický fokus textů na homosexuální postavy, jehož výhodou mj. je empirická kontrolovatelnost

V následující kapitole Čuřín představuje v chronologickém pořadí knižně vydané texty, kde se vyskytují homosexuální postavy, a jejich autory/autorky. Drží se přitom osvědčené podoby příspěvků do dějin literatury: po krátkých biografických údajích o spisovatelích/spisovatelkách sleduje shrnutí obsahu zkoumaných textů, jejich interpretace a zařazení do historického kontextu a do opakujících se tematických okruhů, které se vyvádějí z bytí homosexuálních osob (coming-out, utlačování většinovým okolím, hledání partnera/partnerky, (ne)úspěšné lásky etc.). Čuřínův přehled ukazuje navíc, že část textů byla napsána s úmyslem aktivistického nebo didaktického působení na čtenáře/čtenářky a že při jejich vydání často hrály větší roli neestetické důvody, což se také odráží v jejich literární kvalitě. Na konci kapitoly Čuřín se podrobněji věnuje třem textům, na analýze jejichž znázorňuje jím vypracované tři podoby "homosexuální" literatury. Čuřín v této kapitole dokazuje podat celkový obraz literárních textů, které ve zkoumaném období vyšly v knižní podobě a zobrazily životní zkušenosti homosexuálů, a ukazuje, jak ony do sebe tematicky zapadají.

Tento obraz existující literatury pro dospělé kompletuje poslední kapitola, kde Čuřín vyhodnocuje časopisy pro členy/členky sexuálních menšin a popisuje tamní zastoupenost literárních textů a žánrů. Znalecky líčí historii různých časopisů a jejich propojenost s

aktivistickými snahami a popisuje důležitost literárních textů (nejen s homosexuálními postavami, ale také od slavných, domněle homosexuálních spisovatelů) hlavně v jejich počátečních ročnících. Osobně považuji tuto kapitolu za největší zásluhu práce. Zprv je prohledání velkého množství časopisů prací, která vyžaduje nejen mnoho času, ale i velký stupeň vytrvalosti a disciplíny, a zadruhé je líčení různorodých nálezů, které časopisy s sebou nesou, skutečnou výzvou, chce-li je autor vyjádřit srozumitelnou formou. Čuřín to zvládl bravurně. Kapitola je podle mého názoru i stylisticky nejlepší a čte se rychle a velmi zajímavě.

Mezi kapitolami o knižně a casopisecky vydané literatuře vsouvá Čuřín kapitolu, kde odhaluje překvapující množství textů s homosexuálními postavami, které český knižní trh nabízí pro děti, mládež a dospívající. Čuřín probírá v této kapitole jak původně české texty, tak přeložená díla. Navíc vyzdvihuje didaktickou funkci mnoha titulů, ukazuje na opakující se témata (coming-out mladých protagonistů, stejnopohlavní rodičovská dvojice, etc.) a zjišťuje tematickou shodu mezi českými a zahraničními texty. S posledními dvěma kapitolami Čuřín zmapuje zatím neprobádanou oblast.

Aniž bych zásadní zásluhy kolegy Čuřína chtěl zmenšit, mám několik poznámek. První se týká Čuřínem zvolené spojení "homosexuální literatura". Vnímám je za sémanticky vadné, protože se adjektivum "homosexuální" nedá neživotným podstatným jménům přiřadit jako atribut. Jenom mimochodem podotýkám, že ani angličtina nezná "homosexual literature" ani němčina "homosexuelle Literatur". Literatura nemá pohlaví ani se neumí nijak (homo)sexuálně chovat. Pokud připustíme metaforické použití, tak "homosexuální literatura" podle mě spíš označuje literaturu, která má prvky, které jsou typické pro literární texty psané homosexuály, nebo, jak se říkalo v německé literární vědě 80/90-ých let 20. století, která prokazuje "homotexualitu" (Popp). Ale o homotexualitu Čuřínovi přece nejde, jde mu o literaturu, která obsahuje homosexuální postavy. Podle mého názoru by možná bylo spojení "homotematická literatura", které autor sám v doslovu používá, adekvatnější nebo více tradiční název "obraz homosexuálů v české polistopadové literatuře".

Druhý bod se týká zvoleného chronologického postupu v kapitole o knižně vydané literatuře. Chronologický postup tam sice má svoje oprávnění, protože nejlépe umožňuje vypracovat případné vývojové linie. Má ale zároveň svoje slabosti. Zprv se chronologie přerušuje, když jeden autor/jedna autorka vejde do chronologie s několika texty. Například se texty Radoslava

Nenadála, autora, který jako jeden z prvních a nejčastěji ze všech ztvárňoval homosexuální postavy, projednávají jeden za druhým, a to sice v chronologickém pořadí, ale novější jeho texty se tak začleňují před texty jiných autorů, který vysly dříve. Je pochopitelné, že skutečné dodržování chronologie by znamenalo vrátit se několikrát k autorům s více než jedním textem, což by zkomplikovalo psaní a čtení textu. V našem případě, kde materiál je výlučně tematicky vybrán do studie, způsobuje zvolený postup, že se shrnutí různých textů a tudíž jejich interpretace velice podobají. Autor studie je nucen najít parafrázující způsob psaní, aby se vyhýbal častým opakováním stejných slov, protože se ale ztíží čtivost textu. Volba řazení podle výše vyjmenovaných tematických okruhů místo chronologického postupu by proto stála za uvažování.

Jako třetí bod bych uvítal více informací o autorech/autorkách, protože většina autorů/autorek, které Čuřín představuje, je málo známá. Uvedením roku narození by se např. dalo zjistit, jestli vývoj, který Čuřín popisuje, není způsoben spíš generační příslušností autorů/autorek než dobou, kdy jednotlivé texty byly uvěřeny. Informace o tom, jestli autor/autorka uvěřila také texty s jinými tematickými fokusy, by mohly sloužit k hlubšímu porozumění motivace a umělecké sebedefinice autorů/autorek. A "last, but not least" by stálo za to dozvědět se více o nakladatelstvích, kde knihy vyšly.

Závěr: Disertace Michala Čuřína splňuje všechny předepsané požadavky a doporučuji ji s plným vědomím k obhajobě. Práce zdařile zmapuje obraz homosexuálních postav v české polistopadové literatuře, vydané knižně i časopisecky. Přináší nové i cenné poznatky o vývoji této části současné české literatury a její propojenosti s politickým bojem sexuální menšiny v České republice. V případě úspěšné obhajoby pak autorovi navrhuji udělení vědecko-akademické hodnosti „philosophiae doctor“ (Ph.D.) ve studijním oboru: Filologie – literární věda.

V Giessenu 25. listopadu 2019 Dr. phil Franz Schindler.